

‘watersnoodinstinct’ bezitten. Als deze vogels broeden in een terrein waar het water gaat stijgen worden de nesten opgehoogd, als ze er tenminste de tijd voor krijgen. Als het water te snel wast verdrinken de legfels. In die tijd kon het water van het Amstelmeer ook danig in hoogte fluctueren. Ik was wel verbaasd toen ik eens een nest, dat ik al eerder had gevonden, na een kortstondige periode met sterk wisselende waterstand ging controleren en toen de foto kon nemen die hierbij is afgedrukt. De grutto’s hadden een nieuw nest naast het oude gebouwd en de vier eieren waren overgebracht van het lagere naar het hogere nest. Daarna was het water gaan zakken en toen ik de foto nam was de omgeving van het nest ‘gewoon drassig’. Ik wou dat ik er bij was geweest en had kunnen zien wat er precies was gebeurd. Zowel het ‘nestophogings-instinct’ als ‘eirolbewegingen’ zullen hierbij hebben samengewerkt.

Zoals bekend hebben de meeste grutto’s een legfel dat uit vier eieren bestaat. Zelden vind je nesten met een vijflegfel erin. Een nest met zes grutto-eieren is een exceptie. Dergelijke grote legfels zijn volgens de boeken altijd afkomstig van twee wijfjes die hun eieren samen in één nest hebben gedeponeerd. Ik heb zo’n zeslegfel maar eenmaal in mijn leven gevonden.

Nu ik dit schrijf – begin juni – zijn er nogal wat grutto’s hier in de buurt waarvan de grote jongen tussen het hoge gras moeten wandelen. Je hoort de ouden er boven schreeuwen. Het is al lang gele-

den dat ik ze dan ging ringen. Wat was het moeilijk de pullen te pakken te krijgen. Want terwijl een kievitejong op de angstroep der oudervogels reageert door zich te ‘drukken’ en te blijven liggen totdat het signaal ‘alles veilig’ wordt gegeven, gaan de jonge grutto’s rennen voor hun leven als de waarschuwingsroepen der ouden klinken. Probeer ze dan maar eens te achterhalen!

Naar nesten zoeken doe ik al lang niet meer en ringen evenmin. Nu we hier onderhand bijna met zijn vijftien miljoenen zijn en de druk op de Nederlandse natuur veel te groot is heb ik daar geen zin meer in. Ik vind het belangrijker dat de generaties die na ons komen ook nog grutto’s in ons landschap zullen kunnen bewonderen. Ik vind het benauwend om b.v. dagen aaneen door Frankrijk te rijden en geen van ‘onze’ weidevogels tegen te komen. Geef mij maar de wijdheid van de wadden en weiden, waar grutto’s lopen te waden en naar voedsel lopen te zoeken.

Echt helemaal gerust over de Nederlandse grutto-stand ben ik overigens niet. Ik zie nog steeds goede grutto-plekken verdwijnen. Naar mijn mening zijn ze veel minder talrijk dan een halve eeuw geleden. Ik raak daar niet goed aan gewend!

Adres van de schrijver:

Met foto's van de schrijver.

Orchideeën in Drenthe

door H. Dekker

Orchideeën hebben mensen altijd gefascineerd. In vroeger tijd dichtte men reeds allerlei bijzondere eigenschappen aan orchideeën toe. De knollen zouden een geneeskrachtige werking hebben en bijv. impotentie bij mannen opheffen. Ook werden (en worden) de knollen gebruikt bij de fabricage van ijs. Men kan dus rustig stellen dat de belangstelling van toen een andere is dan die van tegenwoordig. Reeds rond de eeuwwisseling begon men een min of meer systematische studie van vegetaties te maken. Uit deze tijd stammen ook de eerste meldingen van groeiplaatsen van orchideeën in Drenthe.

Als men de gegevens van toen doorneemt, moet Drenthe op botanisch gebied van grote klasse zijn geweest. Uitgestrekte heidevelden, moerassen, schrale hooilanden en eeuwenoude bossen wissel-

den elkaar af. Alhoewel de machtig uitgestrekte heidevelden wel een stempel op Drenthe drukten, was het landschap sterk afwisselend. In het begin van deze eeuw was de onttakeling van het landschap reeds op gang gekomen. In een hoog tempo werden de heidevelden ontgonnen, beken gekanaliseerd, hoogveen afgeturfd en moerassen drooggelegd. Het is te danken aan de niet aflatende ijver van regionale en landelijke natuurbeschermers, dat we in Drenthe nog restanten van dit eertijds zo rijke landschap aantreffen. Dit wil niet zeggen dat de problemen voor de overgebleven terreinen zijn opgelost. Ruilverkavelingen, wegraanleg, stads- en dorpsuitbreiding en recreatie blijven hun tol eisen. Vooral de ontwatering in gebieden rond reservaten is één van de grootste problemen. Wordt de waterstand verlaagd, dan verdwijnt de daarbij behorende vegetatie.

Het zal duidelijk zijn dat met de onttakeling van het landschap en het verdwijnen van zeldzame levensgemeenschappen, ook het aantal orchideeën is teruggelopen. Nog steeds zijn vele groeiplaatsen van deze beschermde planten door externe factoren bedreigd. Een recreant mag een Gevlekte orchis niet plukken, want plukken van beschermde planten is verboden. Tijdens een ruilverkaveling echter worden ongestraft fraaie groeiplaatsen vernietigd. Het is daarom tijd orde op zaken te stellen zodat alle nu nog bestaande groeiplaatsen voldoende worden beschermd. Omdat echter onvoldoende bekend was, waar zich nog populaties bevonden, is men er in 1978 mee begonnen alle nog bestaande groeiplaatsen te inventariseren.

Hiermee hopen we een aanzet te geven om de orchideeën een betere bescherming te geven, zodat deze fascinerende planten met hun kenmerkende levensgemeenschappen ook voor de toekomst bewaard kunnen blijven.

Voor het totstandkomen van dit onderzoek ben ik veel dank verschuldigd aan mensen van het Staatsbosbeheer, de Planologische Dienst van Drenthe, de Rijksuniversiteit Groningen, het Rijksherbarium en vele anderen. Met name de heren Ten Klooster, Dijkstra en Weeda hebben mij veel geholpen.

1 Harlekijn (*Orchis morio*)

Het Harlekijntje is in Drenthe nooit erg talrijk

geweest. Er zijn slechts enkele vindplaatsen bekend. De oudste vindplaats bevond zich tussen Coevorden en Schoonebeek aan het Schoonebekerdiep. Het Harlekijntje stond daar in drassige madelanden op twee verschillende plaatsen. De laatste waarneming aldaar dateert uit 1906. Verder is de soort bekend uit Havelte, Meppel, Zuidlaardermeer, omgeving Assen, Ter Apel en het dal van het Oude Diep. Langs het Oude Diep is de soort voor het laatst in Drenthe waargenomen, te weten in 1959. Het Harlekijntje leek hier het zwaartepunt van zijn verspreiding in Drenthe te hebben. Op verscheidene plaatsen tussen Drijber en Echten kwam hij voor.

Komt het Harlekijntje in Zuid-Limburg en het buitenland ook voor op droge standplaatsen, in Drenthe werd de soort alleen in drassige hooilanden aangetroffen. Dit maakte de soort uiterst kwetsbaar voor ontwatering.

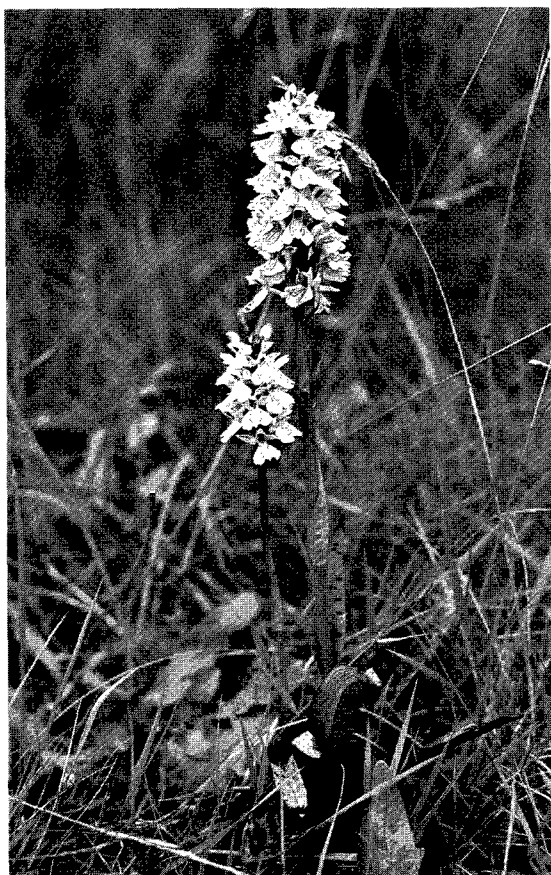
Daarnaast komt zij alleen voor op onbemeste hooilanden. Door veranderde landbouwmethoden, ontwatering en verkaveling is deze fraaie orchidee uit Drenthe verdwenen.

2 Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*)

De Gevlekte orchis is de meest voorkomende orchidee in Drenthe. Dit is te danken aan het feit dat de biotopen waarin deze plant voorkomt nog in redelijke mate in Drenthe voorkomen. Toch is de Gevlekte orchis vroeger nog veel algemener

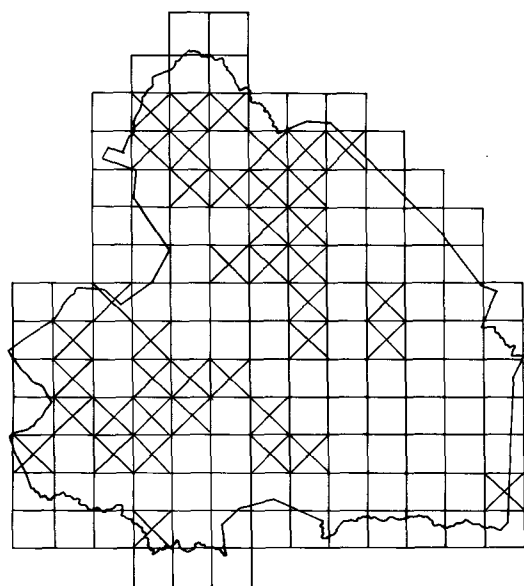
Vochtige heide bij Echten met ondermeer Gevlekte orchis

Gevlekte orchis

Gevlekte orchis, 1970-1980.

geweest. Sommige ouderen hebben het wel eens over de velden met duizenden orchideeën die zij vroeger hebben gezien. De Gevlekte orchis neemt nog steeds in aantal af. Op een onrustbarend aantal vindplaatsen komen nog slechts enkele exemplaren voor. Het is dan ook aannemelijk dat het kaartje over tien jaar een veel minder gunstige verspreiding toont. De oorzaken van de achteruitgang zijn in dit artikel al veel vaker genoemd nl. ontwatering, veranderd beheer, ruilverkaveling, ontginning e.d. Slechts in een aantal gevallen is door een goed beheer een toename te bespeuren.

De Gevlekte orchis komt momenteel nog het meest voor op vochtige heideterreinen. In Westhoff en Den Held (1979) is de Gevlekte orchis een kensoort van de klasse der Hoogveenbultengemeenschap en vochtige heiden. Andere kensoorten zijn: Ronde zonnedaauw, Eenarig Wollegras, Beenbreek, Dopheide en diverse veenmossoorten. Volgens Westhoff bestaat er een orchideerijke variant van de Dopheide-associatie waarin naast een ondersoort van de Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata* ssp. *elodes*) ook de Welriekende nachtorchis, Vlozegge, Blauwe knoop en Spaanse Ruiter voorkomt. Of deze variatie nu nog optima forma in Drenthe voorkomt is mij niet bekend. Soms hebben we wel nog met restanten van deze associatie te maken.

Behalve op heideterreinen wordt de Gevlekte orchis aangetroffen in schrale graslanden, wegbermen, spoorbermen, schouwpaden, slootkanten e.d.

Laten we hopen dat deze voor Drenthe meest kenmerkende orchidee in veel gevallen behouden kan blijven.

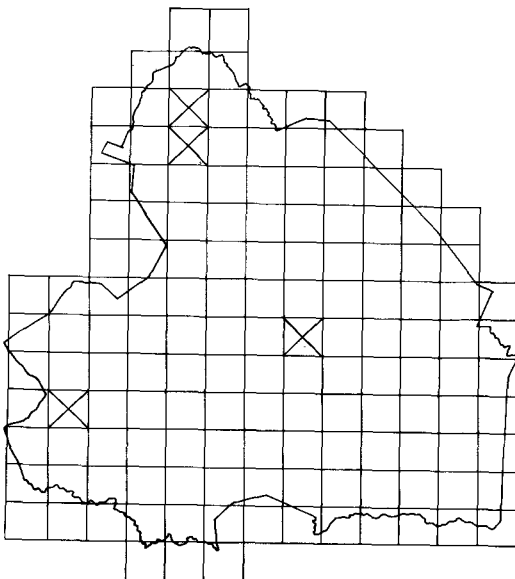
3 Vleeskleurige orchis (*Dactylorhiza incarnata*)

De Vleeskleurige orchis is in Drenthe nooit erg talrijk geweest. De oudst bekende vondst is dan ook van tamelijk recente datum. Volgens een verslag van het Staatsbosbeheer is de Vleeskleurige orchis in 1955 bij Kolderveen in het uiterste zuid-westen van Drenthe waargenomen. Hier komt hij nu niet meer voor. De laatste 20 jaar zijn er vier vindplaatsen verloren gegaan. De oorzaken moeten worden gezocht in daling van de grondwaterstand en veranderd landbouwkundig beheer. Van de nog overgebleven vindplaatsen zijn er twee beschermd. De derde is nog vogelvrij. In de omgeving van Roden is in het begin van de jaren zeventig voor het eerst voor die omgeving een vondst gedaan van de Vleeskleurige orchis. In dit beekdalreservaat is er sinds die tijd een opmerkelijke toename geconstateerd. De verspreid liggen

Vleeskleurige orchis

Vleeskleurige orchis, 1970-1980.

de groeiplaatsen zijn alle gelegen in natte schrale hooilanden.

De soort wordt begeleid door onder meer Gevlechte orchis, Breedbladige orchis, Spaanse ruiter, Echte koekoeksbloem en Addertong. Een andere groeiplaats ligt in de omgeving van Havelte. Hier groeit de soort op een relatief hooggelegen plateau. De ondergrond bestaat uit zand op een dikke laag keileem.

Men vindt hier een opmerkelijke vegetatie met onder meer Gevlechte orchis, Rietorchis, Moeraswespenorchis, Kruipwilg, Duizendguldenkruid etc. Deze groeiplaats is nog steeds onbeschermd. Het is te hopen dat dit aan orchideeën uiterst rijke terrein spoedig beschermd wordt!

4 Rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa*)

In het begin van deze eeuw werd er nog geen onderscheid gemaakt tussen de Rietorchis, Breedbladige orchis en Vleeskleurige orchis. Deze soorten werden samengevat onder de verzamelnaam *Orchis latifolia*. In het boek 'Europäische und mediterrane Orchideen' van de orchideeënkenners Hans Sundermann (druk 1975) werd de Rietorchis beschouwd als een ondersoort van de Vleeskleurige orchis. Door de Oost-Duitse orchideeënkenners Fritz Füller is de Rietorchis wel als een aparte soort erkend. Tegenwoordig zijn de meeste plantkundigen deze mening toegedaan.

De Rietorchis komt verspreid door heel Drenthe voor. De soort is niet algemeen, maar kan plaatselijk in groot aantal voorkomen. De Rietorchis is in diverse biotopen gevonden, zoals schrale hooilanden, rietkragen, slootkanten, vochtige heide-terreinen, schouwvelden en bovenveengrasland. Er bestaan twee vormen, te weten een vorm met ringen op de bladeren en een vorm zonder. De vorm met ringen op de bladeren, de '*junialis*', heeft meestal ook iets paarser gekleurde bloemen. Deze beide vormen komen meestal naast elkaar voor. In de stad Groningen is een vindplaats op opgespoten kalkrijk zand bekend waar tot voor kort ieder jaar duizenden exemplaren voorkwamen. Naast de Rietorchis werden hier ook de Vleeskleurige orchis en de Moeraswespenorchis gevonden.

Helaas wordt dit terrein beetje bij beetje bebouwd, zodat de orchideeën waarschijnlijk binnenkort verdwenen zullen zijn.

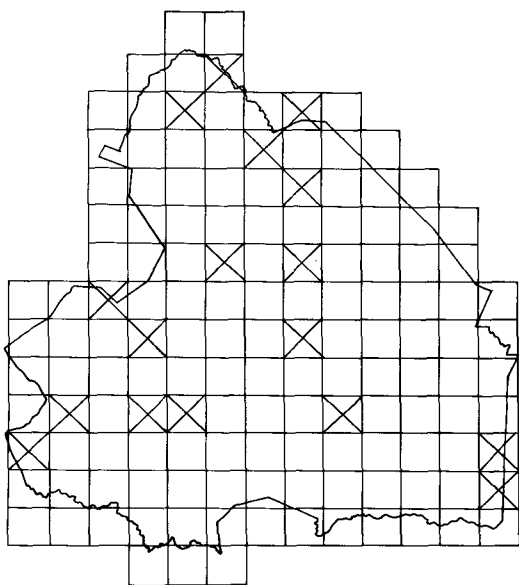
5 Grote muggenorchis (*Gymnadenia conopsea*)

Deze schitterende orchidee is slechts één keer met zekerheid in Drenthe waargenomen. Tussen 1900 en 1916 heeft de Grote muggenorchis gebloeid

Rietorchis

Rietorchis, 1970-1980.

aan de oevers van het Leekstermeer ter hoogte van Leutingewolde. Waarschijnlijk stond hij daar in een schraal hooilandje.

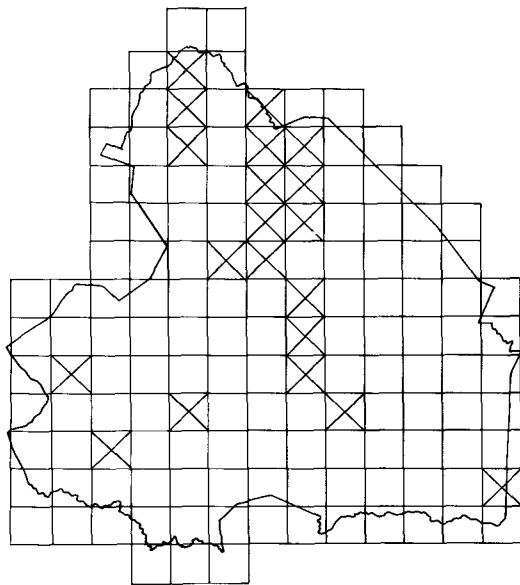
In 1980 zou de Muggenorchis zijn waargenomen in het reservaat Meerstalblok in zuid-oost Drenthe. Van deze plant zijn helaas geen dia's gemaakt en er zijn ook geen deskundigen bij betrokken geweest. In 1981 kon de exacte standplaats niet worden teruggevonden. Volgens de nauwkeurige beschrijving van de plant door opzichter Ensing van het Staatsbosbeheer kan het inderdaad een Grote muggenorchis zijn geweest. Het reservaat staat bekend om zijn grote orchideeënrijkdom. Vooral op de bovenveengraslanden worden grote aantallen Welriekende nachtorchissen, Rietorchissen en Gevlekte orchissen aangetroffen. Het is te hopen dat de groeiplaats van deze Grote muggenorchis (?) weer wordt teruggevonden.

6 Breedbladige orchis (*Dactylorhiza majalis*)

De Breedbladige orchis is voor het eerst in Drenthe vastgesteld bij Buinen in 1907. Het is opvallend hoeveel orchideeënsoorten vroeger in deze omgeving zijn aangetroffen.

De Breedbladige orchis komt tegenwoordig voornamelijk voor in het Drentse A-gebied. Dit blijkt duidelijk uit het verspreidingskaartje. Daarnaast komt deze vroegbloeiende orchidee nog incidenteel voor in de rest van de provincie. In het reservaat De Hazematten en in het Drentse A-gebied is

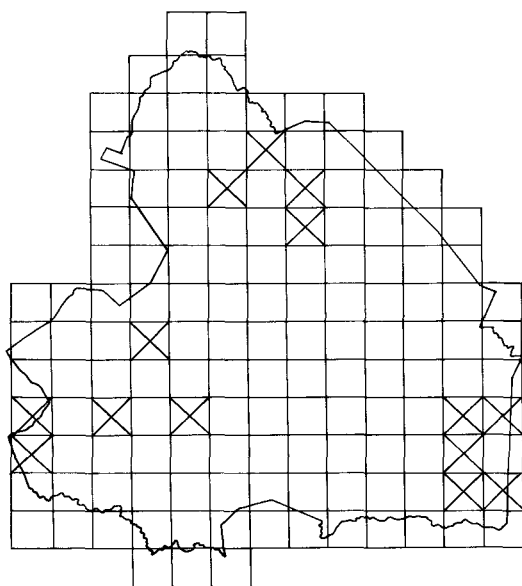
Breedbladige orchis, 1970-1980.

Breedbladige orchis

Welriekende nachtorchis, 1970-1980.

de laatste tien jaar een behoorlijke toename vastgesteld. In de rest van Drenthe is de Breedbladige orchis enorm achteruitgegaan. Dit komt voornamelijk door intensivering van de landbouw en de in snel tempo veranderende waterhuishouding. Vroeger was deze orchidee een algemeen voorkomende plant van vrij voedselarme beekdalhoollanden. In tegenstelling tot veel andere orchideeën kan de Breedbladige orchis een bepaalde mate van bemesting met organisch materiaal verdragen. De Breedbladige orchis is een vertegenwoordiger van het Dotterverbond. Andere vertegenwoordigers van dit verbond zijn onder meer Dotterbloem, Moerasrolklaver, Tweerijige zegge, Echte koekoeksbloem en Adderwortel.

7 Welriekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*)

8 Bergnachtorchis (*Platanthera chlorantha*)

De oudste waarneming van de Welriekende nachtorchis in Drenthe stamt uit 1907. Hier is de plant waargenomen bij Buinen en bij Exloo. Op een van deze groeiplaatsen komt de soort nu nog steeds in klein aantal voor.

De Welriekende nachtorchis is in deze eeuw ontstellend hard achteruitgaan als gevolg van ontginning, ontwatering, vervening en veranderde landbouwmethodes. Het einde van deze achteruitgang is nog niet in zicht. Het kaartje met waarnemingen tussen 1970 en 1980 geeft dan ook een enigszins geflatteerd beeld. Zo zijn de groeiplaatsen in de ruilverkaveling Rolde-Anloo alle verdwenen.

Een andere groeiplaats bij Leggeloo staat op het punt te verdwijnen, ook door ruilverkavelingswerkzaamheden. Het bolwerk van de Welriekende nachtorchis is zuid-oost Drenthe. Hier wordt de soort nog regelmatig aangetroffen op onder meer bovenveengraslanden. Dit zijn voornamelijk hooilanden die bovenop een dik veenpakket liggen. Op één bovenveengrasland werden 43 exemplaren op 1 m² aangetroffen. Een gedeelte hiervan wordt als reservaat instandgehouden. Westhoff en Den Held geven voor deze hooilanden geen vegetatiegemeenschap op. De soort wordt hier begeleid door onder meer Addertong, Moerasviooltje, Kale Jonker, Rietorchis, Moerasrolklaver en Echte koekoeksbloem. Daarnaast wordt deze orchidee in Drenthe ook aangetroffen in vochtige heideterreinen, schraallanden, weg- en spoorbermen, langs waterlopen en – zij het zelden – in beekdalbegeleidend loofbos.

De Bergnachtorchis zou twee keer in Drenthe zijn waargenomen. In het begin van deze eeuw zou de soort gezien zijn in de buurt van Meppel. Een

bevestiging van latere datum is echter niet aanwezig. Daarnaast zou deze orchidee ook in 1937 door Diemont ten noorden van Emmen zijn gezien. Van een biotoop of een nadere plaatsbepaling is echter niets bekend. Het moet echter niet uitgesloten worden geacht dat de Bergnachtorchis in Drenthe is waargenomen, aangezien er langs de Overijsselse Vecht tot nu toe nog steeds een kleine populatie aanwezig is.

9 Moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*)

De Moeraswespenorchis komt in Drenthe weinig voor. De afgelopen twintig jaar zijn er van zes bekende groeiplaatsen zeker vier vindplaatsen verloren gegaan. Van de twee overgebleven groeiplaatsen is er één in de omgeving van Havelte welke nog onbeschermd is. Deze groeiplaats is beschreven bij de Vleeskleurige orchis. De andere groeiplaats is gelegen in de boswachterij Anloo. De Moeraswespenorchis groeit hier in een veenvegetatie langs een ven. Vroeger kwam de Moeraswespenorchis ook voor in schrale hooilanden. Zo was de soort bekend van het Lieverense Diep bij Lieveren en de Reitma bij Elp. Door ontwatering en veranderd beheer is de soort hier verdwenen. Daarnaast is de Moeraswespenorchis

Welriekende nachtorchis

Bloemrijk hooiland bij Lieveren

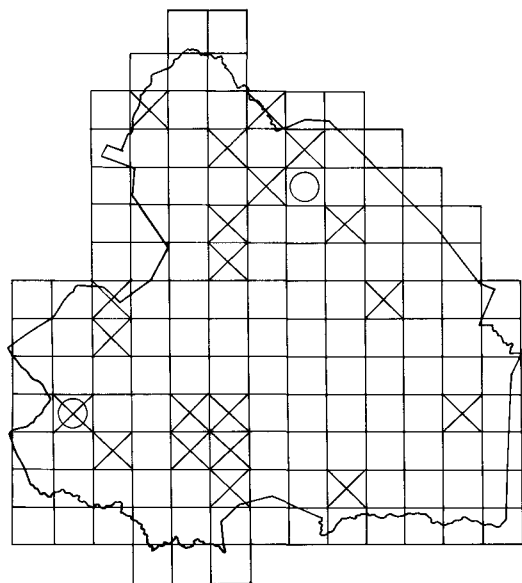

Moeraswespenorchis

Breedbladige wespenorchis, 1970-1980.

Moeraswespenorchis, 1970-1980. ○

bekend van vochtige heidevegetaties, waar hij begeleid werd door Beenbreek, Dopheide, Laven-delheide, Veenbes en Gevlekte orchis. Buiten Drenthe is de dichtstbijzijnde groeiplaats gelegen in noordwest Overijssel. Op sommige Wadden-eilanden, waaronder Schiermonnikoog komt de Moeraswespenorchis nog in groot aantal voor.

10 Breedbladige wespenorchis (*Epipactis helleborine*)

De Breedbladige wespenorchis komt voor door heel Drenthe. Hij groeit in de meest uiteenlopende terreinen. Meestal wordt de wespenorchis gevonden in loofbossen op vrij voedselrijke gronden. Hij wordt dan vaak begeleid door soorten als Lelietje-der-dalen, Bosanemoon, Speenkruid, Hazelaar, Klimop en Drienerfmuur, alle soorten van de Eiken-Beukenklasse. Opvallend is dat de wespenorchis veel langs fietspaden voorkomt. Hij staat dan vaak tussen allerlei storingsplanten als Grote brandnetel en Ridderzuring.

Buiten Drenthe is de soort ook bekend van tuinen, muren, grienden en leemputten. Vaak is het zo dat de wespenorchis slechts een aantal jaren op een standplaats voorkomt. Ook sterk wisselende aantallen zijn een normaal verschijnsel. De plant oefent een sterke aantrekkingskracht uit op konijnen, die een hele populatie kunnen decimeren. In 1965 is nabij Drijber een geheel witte wespenorchis aangetroffen. Deze wespenorchis stond in een toentertijd bijzonder rijk beekdalbosje op leem. De soort werd hier begeleid door onder meer Heelkruid, Gulden boterbloem, Veelbloemige salomonszegel en Lelietje-der-dalen. In 1980 werd nog slechts een restant van enkele vierkante meters van dit rijke bostype teruggevonden, echter zonder witte wespenorchis. Er heeft ook hier een ruilverkaveling plaatsgevonden, waardoor dit bosje en de omliggende schrale graslanden (met vroeger onder meer Harlekijnorchis) een gevoelige klap hebben gekregen.

11 Grote keverorchis (*Listera ovata*)

Deze onopvallende geheel groene orchidee vinden we hoofdzakelijk in Noord-Drenthe. De zuidelijkste groeiplaats, welke tot dusver bekend is, was het landgoed Rheebruggen bij Ansen. Hier is de Grote keverorchis in 1968 voor het laatst waargenomen.

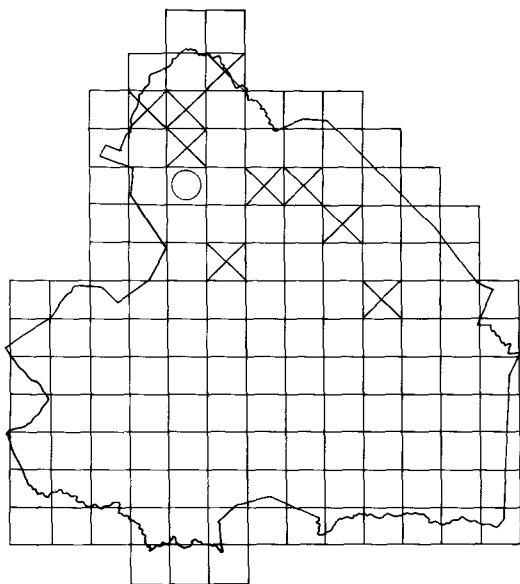
De Grote keverorchis is in 1907 voor het eerst in Drenthe waargenomen. Deze groeiplaats bevond zich in het Hunzedal tussen Buinen en Exloo.

Breedbladige wespenorchis

Grote keverorchis, 1970-1980.

Kleine keverorchis, 1970-1980. ○

Deze omgeving was vroeger opmerkelijk rijk aan orchideeën. Zo is *Malaxis* hier vroeger ook waargenomen. Tegenwoordig treffen we alleen nog Gevlekte orchis en Welriekende nachtorchis aan in een uiterst klein restant van het vroeger zo uitgestrekte natuurgebied. Het is echter opmerkelijk dat in 1980 op nog geen twee kilometer afstand van de vroegere groeiplaats de Grote keverorchis is teruggevonden. Slechts één zeer krachtig exemplaar stond in een enigszins ruderaal vegetatie langs een fietspad in de boswachterij Exloo. In de directe omgeving zijn ook exemplaren van de Breedbladige wespenorchis aangetroffen.

De Grote keverorchis wordt in Drenthe het meest aangetroffen in beekdalbegeleidende natte loofbosjes. Zo wordt deze orchidee in het Drentse A-gebied onder meer aangetroffen in een klein elzenbroekbosje. Dit bosje staat van november tot mei vrijwel geheel onder water. De begeleidende vegetatie van deze elzenbroekbosjes behoort meestal tot het Elzen-Vogelkers-verbond met soorten als Dagkoekoeksbloem, Wijfjesvaren, Reuzenzwenkgras, Hop, Dauwbraam, Robertskruid, Zevenblad e.d. De laatste tien jaar zijn er nogal wat groeiplaatsen verdwenen, vermoedelijk ten gevolge van grondwaterstandsaling en verandering van het bosbeheer. Zo is waarschijnlijk het niet meer frequent kappen van hakhout een oorzaak van de achteruitgang.

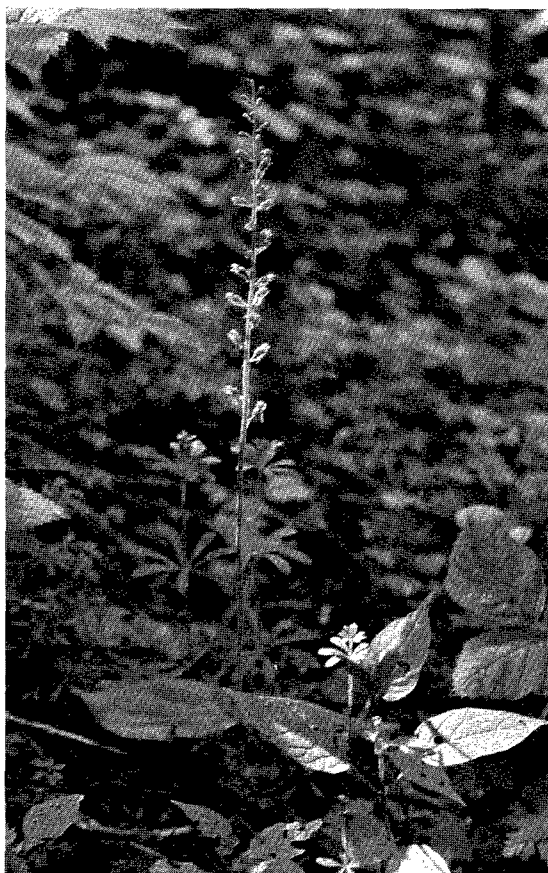
12 Dennenorchis (*Goodyera repens*)

13 Kleine keverorchis (*Listera cordata*)

De Dennenorchis wordt wel beschouwd als een neofyt, welke zich in Nederland heeft gevestigd, doordat geschikte milieu-omstandigheden door menselijke activiteiten zijn ontstaan. In dit geval is dit het aanplanten van omvangrijke naaldbossen. In sommige gevallen zijn in deze bossen vegetaties ontstaan welke veel gemeen hebben met natuurlijke naalddwouden in het buitenland. Zo hebben zich onder meer de Dennenorchis en de Kleine keverorchis in onze naaldbossen kunnen vestigen.

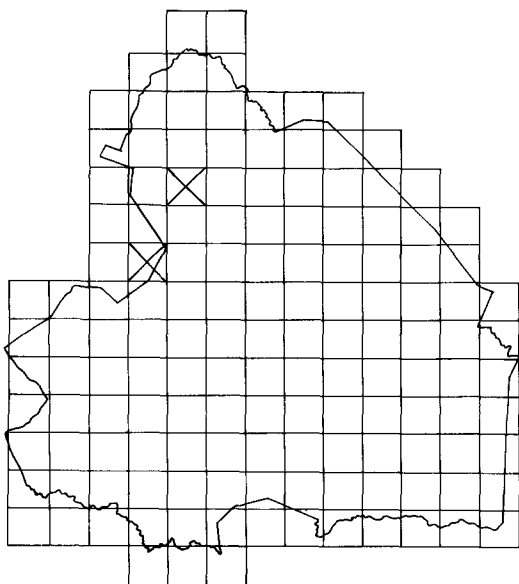
Er zijn aanwijzingen gevonden dat de Dennenorchis aan een bepaalde ontwikkelingsfase van een naaldbos is gehouden. Zo is het ook te verklaren dat veel van de Drentse groeiplaatsen weer zijn verdwenen. In de veertiger en vijftiger jaren waren er zeker een tiental groeiplaatsen bekend. Momenteel is er slechts één terrein, het Tonckensbos bij Norg, waar de Dennenorchis met zekerheid voorkomt.

Wel zijn er nog enkele groeiplaatsen bekend direct over de grens van Drenthe met Friesland bij Appelscha.

Grote keverorchis

Dennenorchis, 1970-1980.

De Kleine keverorchis is ook bekend van het Tonkensbos. De laatste twee jaar is hij echter niet gevonden. Door het geringe formaat van deze plant is dat niet verwonderlijk. Naast deze groeiplaats is de Kleine keverorchis vroeger gevonden in de omgeving van Vledder. Hier werden in 1956 ± 45 exemplaren gevonden. Later is dit bosgedeelte gevelde en zijn de planten verdwenen.

De kans bestaat dat beide soorten, als er goed wordt gezocht, ook in andere bossen worden gevonden. Zo werden op het landgoed Beatrixoord te Appelscha na goed zoeken drie vrij omvangrijke populaties gevonden. Bij een goed uitgebalanceerd bosbouwkundig beheer komen er namelijk telkens weer nieuwe vestigingsmogelijkheden voor de Dennenorchis.

14 Herfstschroeforchis (*Spiranthes spiralis*)

De Herfstschroeforchis is slechts één keer in Drenthe waargenomen en wel in de omgeving van Havelte. Toch valt er te twijfelen aan de beschrijving van deze waarneming in 'De Levende Natuur' door Beijerinck, aangezien de groeiplaats in bos was gelegen.

Deze orchidee komt namelijk vooral voor in graslanden, duinvalleien e.d. De soort is wel gevonden in naaldbossen, maar naar mijn mening niet in Nederland. Het is mogelijk dat Beijerinck de Herfstschroeforchis verwisseld heeft met de Dennenorchis die vroeger ook in de omgeving van Havelte is gevonden.

15 Malaxis (*Hammarbya paludosa*)

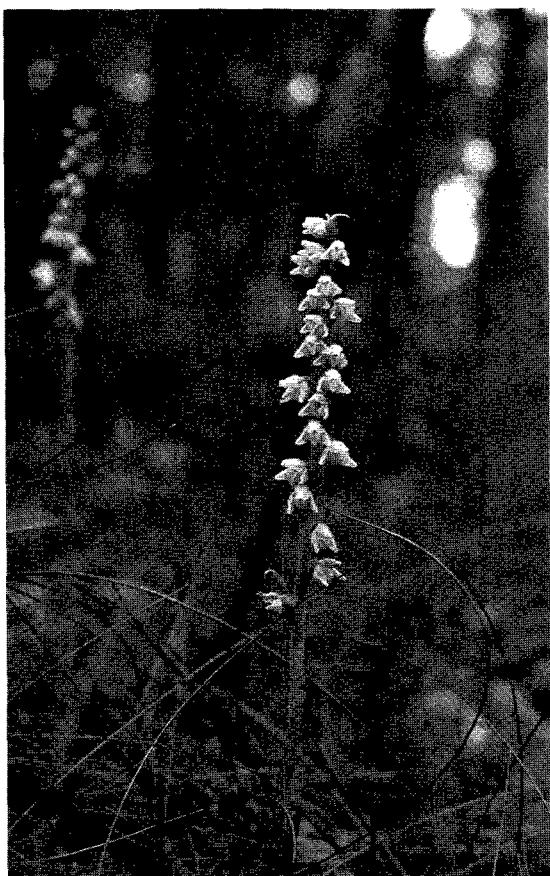
Malaxis is slechts enkele keren in Drenthe waargenomen, te weten in 1907, 1955 en 1958. De oudste vondst is van Vuyck. Deze vond hem op zijn speurtocht naar Bokjessteenbreek in het Hunzedal tussen Buinen en Exloo.

De twee andere waarnemingen zijn gedaan in de boswachterij Dwingeloo waar diverse oligotrofe vennen voorkomen. Malaxis werd hier temidden van veenmossen aangetroffen in een verlandende slenk van een oligotroof ven. Het is overigens vreemd dat Malaxis niet vaker in Drenthe is waargenomen.

De typerende milieus waarin Malaxis kan voorkomen, natte slenken van hoogvenen en verlandingsstadia van voedselarme vennen, kwamen hier vroeger veel voor. Mogelijk dat het onopvallende karakter van de plant hier debet aan is.

Adres van de schrijver:

Dia's van de auteur.

LITERATUUR

- BARKMAN, J. J. 1958. *Nieuwe vindplaatsen van Goodyera repens e.a.* Correspondentieblad voor de floristiek no. 11, Leiden.
- BARKMAN, J. J. & V. WESTHOFF, 1968. *De botanische betekenis van het Drentse district.* Mededeling van het Biologisch Station Wijster no. 138.
- FÜLLER, F. 1969-1979. Neue Brehm-Bücherei, *Die Orchideen Deutschlands*, Wittenberg Lutherstadt.
- HELD, J. J. DEN, 1979. *Beknopt overzicht van de Nederlandse plantengemeenschappen.* Wetenschappelijke mededelingen van de KNNV no. 134.
- HEUKELS, H. & S. J. VAN OOSTSTROOM, 1977. *Flora van Nederland*, 19e druk, Groningen.
- LANDWEHR, J. 1978. *Wilde orchideeën van Europa*, 's-Graveland.
- PLOEG, D. T. E. VAN DER. 1977. *Atlas fan de flora fan Fryslan*, Leeuwarden.
- SUNDERMANN, H. 1975. *Europäische und mediterrane Orchideen*, Hildesheim.
- WESTHOFF, V. 1962. *Het Tonckensbos.* De Levende Natuur 65, blz. 229-236.
- WESTHOFF, V. & HELD, A. J. DEN, 1969. *Plantengemeenschappen in Nederland*, Zutphen.
- BAKKER, P. A., C. G. VAN LEEUWEN, E. E., VAN DE VOO, J. S. ZONNEVELD, 1970-1973. *Wilde planten*, deel I, II en III, Amsterdam.

Dennenorchis

35 jaar landelijke Bryologische Werkgroep KNNV

door Sam Groenhuijzen

Nadat de bryologie in ons land de vorige eeuw een periode van betrekkelijke bloei gekend heeft ten tijde van v.d. Sande Lacoste, Dozy en Molkenboer en hun medewerkers brak er een tijdvak van stilstand aan. In deze periode was het aantal blad- en levermossen dat in Nederland gevonden werd maar weinig groter dan dat, hetgeen reeds in de *Prodromus Florae Batavae* (1893) vermeld is.

Tientallen jaren later kwam er weer meer belangstelling voor de mosflora, vooral onder invloed van de bestudering van de plantengemeenschappen waardoor ook de mossen niet ongenoemd konden blijven. Omstreeks 1928 en daarna van 1937 tot de bezettingsjaren bestond een Bryologische Kring waarbij gewerkt werd door middel van rondzendbrieven. Langs een beperkt aantal mensen circuleerde daarbij een pakket mossen.

Elke deelnemer nam dit door, voorzag het van opmerkingen betreffende de determinaties en voegde er nieuwe door hem gedetermineerde mossen aan toe. Doordat de gehele rondzending stagneerde door in gebreke blijven van één persoon viel deze kring min of meer uiteen.

In Amsterdam werd vóór de laatste oorlog ook reeds aan mossen gedaan. Bij de vele werkgroepen die toen onder het enthousiaste voorzitterschap van H. Kleijn ontstaan waren was ook een Plantenwerkgroep onder leiding van Dr. A. Gorter met een onderafdeling Mossen. Daar Gorter maar weinig van mossen afwist werden de determinaties verricht door Dr. P. Arens, de op Groot-Amsterdam betrekking hebbende soorten verzameld en ontstond een eerste begin van een Amsterdams mossenherbarium.